

**Drew W. Billings, *Acts of the Apostles
and the Rhetoric of Roman Imperialism***

Cambridge: Cambridge University Press, 2017

248 стр. ; 23.5 cm

ISBN 978–1107187856 / eISBN 9781316946251

<https://doi.org/10.1017/9781316946251>

Дела апостолска предмет су бројних анализа и интерпретација у модерној библијској науци и заузимају важно место као кључни оријентациони текст за наставак извештаја о древним апостолским активностима и развоју ране Цркве. Могло би се рећи да *Дела* уживају посебан статус по питању истраживања *Новой Завети* и ранохришћанске књижевности. Рад који овде анализирамо исправљена је и допуњена докторска дисертација одбрањена 2016. године на McGill University под руководством Елен Ејткен (Ellen Aitken). Циљ аутора је да покуша да реши питање разумевања *Дела* у контексту времена цара Трајана. Радећи то, он заговара тезу да су *Дела* „написана у складу са ширим репрезентативним трендовима и стандардима који се налазе у провинцијским

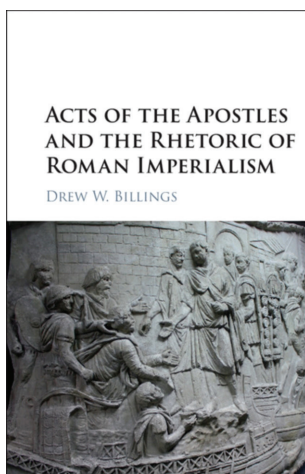
представама и царским споменицима из прве две деценије другог века, одражавајући динамичну размену коју је произвео иновативни наратив који укршта локалне и царске форме“ (14).

Након увода који нуди кратки преглед углавном најновијих истраживања о *Делима*, као и сажети план књиге, прво поглавље „Дела и монументална историографија“ прелази на аргумент за читање *Дела* узимајући у обзир Трајанов стуб у Риму, тј. рељеф на том стубу. Овде аутор тврди да постоје три стилске сличности између *Дела* и Трајановог стуба: „драматични континуирани наративни формат, појачани осећај за реализам и панегирички реторички стил“ (52). Другим речима, имагинарни програм стуба одговара реторици *Дела*. Иако је оно што је Билингс означио пој-

мом „монументалне историографије“ понекад тешко одредити, главна поента овог поглавља налази се у размишљању о *Делима* као сложенем реторичком саставу, а не као о једноставном увиду у древну хришћанску прошлост. Читање у трајановском контексту наставља се у другом

поглављу — „Царске врлине и представништва провинција“, где аутор истражује контуре трајановског предела у Риму и провинцијама. Овде је главна тачка разлика између просторног уређења Трајановог форума у Риму (ослањајући се на дела Џејмса Пакера) и окружења изграђеног у провинцији под Трајаном (ослањајући се на рад Мери Ботврајт), укључујући, у последњем случају, ширење „практичних“ грађевинских пројеката као што су аквадукти, луке, градске зидине и путеви. Поред ових царских пројеката, који су се разликовали од репрезентативног програма у главном граду царства, чинило се да су локални појединци „добровољно искористили своје место“ у римском царском систему, како то указују и епиграфски докази.

Скицирајући трајановску ситуацију и предвидевши одређене

елементе у развоју интерпретативног оквира *Дела апостола*, аутор се окреће представама Павла у поглављу 3 — „Павле и политика јавног портрета“. Идеје о провинцијалној добробити и њеном јавном представљању у Малој Азији у другом веку користе се као средство

за сугерисање да се Палова слика у *Делима* подудара са царским репрезентативним стандардима данашњег времена. Другим речима, аутор у овом поглављу предлаже да поређење Павлових епизода у *Делима* са одабраним древним материјалним доказима о функцији лидера, открива да се у *Делима* може видети портретисање апостола Павла као јавне личности која жели да учествује у цивилизацијском пројекту царства. Утицај таквог портрета може, према овом аргументу, бити помоћ у ранохришћанској тежњи за царском легитимношћу у културолошкој ситуацији у којој је било уобичајено да то раде провинцијске групе. Док треће поглавље повезује Павлов и царски портрет, у поглављу 4 — „Дела и антијудејска пропаганда“ — аутор повезује карактеризацију Јевреја са карактеристикама Варвара, посебно непријатељских

Дачана, на Трајановом стубу. Чинећи то, он тврди да су прикази Јевреја у *Делима* у складу са римском царском антијудејском реториком. То ствара дискурс диференцијације између Јевреја и хришћана, а *Дела айосћолска* чине се као „један од најјаснијих и најранијих случајева хришћана који се пишу из позиције потпуног обесправљивања положаја моћи усвајањем реторике царства“ (162–163).

У петом и последњем поглављу — „Жене, род и римска империјална мушкост“, Билингг поставља питање како су жене и род заступљени у *Делима*, примећујући потешкоће у истраживању ове области и указујући на недостатак ангажмана са визуелним материјалима као ресурсима за родну анализу. Овде се прилично необично многобројне слике жена на Трајановом стубу користе да би „истакле царску врлину и конструисале Трајана као мушкарца, модел мужевности и добродушног оца свих“ (186). У том смислу, аутор потврђује прилично чест аргумент у науци о роду и *Новом Завешћу*: да *Дела* умањују улогу жене у ранохришћанским покретима у корист подизања нормативне, можда империјално склоне, мушкости апостола. Након овог поглавља, Билингг нуди кратку закључну изјаву која понавља да је његов циљ „показати како су *Дела айосћолска* била

производ свог доба и у складу са репрезентативним стандардима који су били видљиви и који су помогли у конструисању ширег друштвеног окружења“ (190). Гледано првенствено кроз објектив Трајановог стуба, *Дела* се појављују као приповест која говори о месту у већој доминантној римској царској хијерархији.

Главни допринос који ова дисертација даје проучавању *Дела айосћолских* и ранохришћанске књижевности је двострук: прво, Билингг своје истраживање придружује списку литературе која анализира римско царско окружење другог века као матрицу за развој *Дела айосћолских*. Друго, он озбиљно схвата међусобну интеракцију оновремених визуелних приказа и новозаветних текстова. Међутим, методолошки постоји неколико питања о којима би се могло дискутовати. Прво, да ли је поређење са Трајановим стубом неопходно за извођење неких предлога и закључака о *Делима* до којих Билингг долази? То се посебно односи на питање представе о Јеврејима и роду имајући у виду дугогодишњи консензус у научним расправама који је постигнут без поређења са Трајановим (или било којим другим) визуелним материјалом? Слично томе, истраживачи су дуго представљали апостола Павла на начин на који је овде представљен — без поређења са

римским представама. Како поређење са Трајановим стубом може тачно допринети проучавању реторике *Дела* и зашто је сам стуб посебно битан за ово истраживање, није сасвим очигледно. Друго, Билингс примећује поливалентни карактер Римског царства и упозорава на учесталост бинарних односа (елита — народ, проримски — антиримски, итд.). Међутим, у својој анализи, није баш у стању да избегне неке своје потенцијално проблематичне бинарне записе (Рим—провинција, Римљани—Дачани, мушко—женско, Јевреји—хришћани). У овом случају, оваква употреба Трајановог стуба могла би ометати, а не помоћи, у артикулисању јаснијег разумевања сложеног карактера формирања царског идентитета у древним оквирима. Треће, научне расправе о *Делима* незаобилазно треба да имају у виду и књижевност, ликовне уметности и културу такозваног другог софистичког доба, што Билингс само успут спомиње.

Похвално је размишљати о методолошким и интерпретативним питањима која су смештена на пресеку реторике *Дела* и древних визуелних дискурса. Као што то правилно показује Билингс, ово је недовољно истражено подручје *Дела айосћолских*. С тим у вези ово истраживање доноси неколико спорних претпоставки о (Трајановом) визуелном дискур-

су и *Делима*. На пример, дискутабилно је да ли су древни људи открили да је Трајанов стуб био „читљив“ као линеарни наратив са јасним почетком, средином и крајем, баш као и *Дела*? Таква претпоставка је више производ савремених навика и узнапредовалих технологија. Спорна је и тврдња, да Трајанова визуелна матрица, можда попут *Дела*, при сваја и стреми ка претходнику Августу. Односно, да ли је Трајанов стуб транспарентно „трајановски“ споменик или је резултат рециклирања ранијих визуелних дискурса? Ипак, у овом раду је прихваћено да *Дела айосћолска* означавају „хришћански“ идентитет као нешто разумљиво и опипљиво у односу на остале категорије припадности. Поређење са Трајановим стубом требало би у најмању руку да доведе у питање границе таквих тврдњи. На крају, зависно од идентитета читаоца, *Acts of the Apostles and the Rhetoric of Roman Imperialism* у коначници могу пружити или критичку реакцију — или прилику за даља истраживања.

Милан Кострешевећ
(milan.kostresevic@gmail.com)

Теолошки факултет
Универзитет у Берну

□